

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต2 ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียดประกอบด้วย สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต2 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ครอบคลุม รูปแบบของการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานของการวิจัย และผลของการวิจัย

1.1 รูปแบบของการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต2

1.2.2 เพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต2

1.2.3 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า

1.2.4 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกอบรมเรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

1.3.2 นักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.3.3 นักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมในระดับมาก

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย มี 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ ครูและนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยครูมีจำนวน 1,079 คน และนักเรียนระดับประถมศึกษา มีจำนวน 10,397 คน ใช้ในการสอบถามความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า

กลุ่มที่ 2 คือ นักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีจำนวน 139 โรงเรียน เพื่อใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า

2) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มี 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ใช้ในการสอบถามความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ในภาคเรียนที่ 2/2556 ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

กลุ่มที่ 2 ใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพ จำนวน 55 คน ได้มาโดยสุ่มอย่างง่าย

1.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า
- 2) ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า
- 3) แบบทดสอบก่อนการฝึกอบรม แบบทดสอบหลังการฝึกอบรม เป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ
- 4) แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า

1.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เรื่อง ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า สำหรับโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแต่ละประเภท ดังนี้ คือ

- 1) แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า โดย **แบบสอบถามสำหรับครูผู้สอน** ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จำนวน 286 คน ใช้วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามความต้องการโดยส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์ และให้ผู้ตอบส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัยทางไปรษณีย์ **แบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา** ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จำนวน 381 คน ดำเนินการเก็บแบบสอบถามโดยให้ครูผู้สอนเป็นผู้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลคืนผู้วิจัย

2) ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ในการทดสอบประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ในการทดสอบประสิทธิภาพเบื้องต้นมี 3 ขั้นตอน การทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว ผู้วิจัยได้ ดำเนินการวันที่ 21-22 พฤศจิกายน 2556 การทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่ม ดำเนินการในวันที่ 17-18 ธันวาคม 2556 และ การทดสอบประสิทธิภาพแบบ ภาคสนามในวันที่ 17 - 18 มีนาคม 2557

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 การทดสอบค่าที่ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1.5.1 จากผลการสอบถามความต้องการเกี่ยวกับเนื้อหาในชุดฝึกอบรมทางไกล พบว่า ครูผู้สอนและนักเรียนต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขและวิธีป้องกันอุทกภัยน้ำป่า รองลงมาคือ ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดอุทกภัยน้ำป่า

1.5.2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพ พบว่า ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ที่ผลิตขึ้น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 โดยมีค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 ที่ระดับ 81.09/79.06

1.5.3 ผลการวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน พบว่า ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

1.5.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อคุณภาพของชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

2 อภิปรายผล

ผลการวิจัยชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 จากการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า พบว่า

- ครูผู้สอนมีความต้องการชุดฝึกอบรมทางไกล โดยครูมีความต้องการทราบความรู้เกี่ยวกับอุทกภัยจากน้ำป่า เพื่อนำไปใช้สอนและให้ความรู้กับนักเรียน ทั้งนี้สอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดไว้ในสาระภูมิศาสตร์ว่าผู้เรียนควรจะมีความรู้เกี่ยวกับ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย ตลอดจนต้องทราบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- นักเรียนมีความต้องการชุดฝึกอบรมทางไกล โดยนักเรียนมีความต้องการนำความรู้ที่

ได้ไปใช้เมื่อเกิดเหตุอันตรายจากน้ำป่า ทั้งนี้เป็นเพราะจากสถิติการเกิดเหตุอุทกภัยในเขตภาคเหนือพบว่ามีจังหวัดแพร่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยสูงสุดดังนั้นนักเรียนจึงต้องการที่จะได้รับความรู้ไปใช้ประโยชน์เมื่อเกิดเหตุอันตราย

สำหรับเนื้อหาที่ใช้ในชุดฝึกอบรมทางไกลนั้น จากผลการวิจัยพบว่าทั้งครูผู้สอนและนักเรียนต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขและวิธีป้องกันอุทกภัยน้ำป่า รองลงมาคือต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดอุทกภัยน้ำป่า ซึ่งสอดคล้องกับ มาซุรี ฐานะตระกูล (2551) ที่พบว่า ประชาชนมีความต้องการให้มีข่าวสารเกี่ยวกับอุทกภัยที่รวดเร็วและทันเวลามากยิ่งขึ้น และมีความต้องการให้มีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ตนเองรับรู้สถานการณ์และปรับตัวได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2.2 ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ที่ผู้วิจัยได้พัฒนา ขึ้นตามกระบวนการวิจัยพบว่า มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 โดยมีค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 ที่ระดับ 81.09/79.06 เนื่องจาก ชุดฝึกอบรมทางไกล ที่ผู้วิจัยได้พัฒนา ได้ใช้แนวทางการผลิตชุดฝึกอบรมทางไกลที่ได้ผ่านการสร้างและพัฒนาอย่างมีระบบและมีหลักการ และชุดฝึกอบรมทางไกลได้ผ่านการตรวจสอบแก้ไข ประเมินและตรวจสอบคุณภาพ ด้านเนื้อหาสาระ ด้านเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา และด้านการประเมินผล จากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนที่จะมีการนำชุดฝึกอบรมไปใช้จริง

2.3 ความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนด คือคะแนนหลังการเรียนด้วยชุดฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการเรียนด้วยชุดฝึกอบรม ทั้งนี้เนื่องมาจากชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า ที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะประมวลสาระ และแผนการฝึกอบรม

ประมวลสาระ เนื้อหาในประมวลสาระได้มีการจัดเรียงเนื้อหาจากง่ายไปสู่ยาก และให้นักเรียนเรียนรู้ไปทีละน้อยตามลำดับขั้น อีกทั้งเนื้อหาในประมวลสาระมีความน่าสนใจตรงตามความต้องการของนักเรียนโดยนักเรียนมีความต้องการเนื้อหาในชุดฝึกอบรมทางไกลในเรื่อง แนวทางการแก้ไขและวิธีป้องกันอุทกภัยน้ำป่า มากที่สุด (ร้อยละ 57.2) ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้

แบบฝึกปฏิบัติ ที่ได้จัดเตรียมไว้ให้นักเรียนใช้คู่กับประมวลสาระสำหรับการอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า ได้ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนโดยในแบบฝึกปฏิบัติประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ประเมินตนเองก่อนการเรียน ส่วนบันทึกสาระสำคัญเพื่อให้นักเรียนได้บันทึกกิจกรรมตามที่ผู้สอนกำหนดไว้ โดยผู้สอนได้มีแนวตอบและเฉลยไว้ในตอนท้ายของแต่ละกิจกรรม และมีแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ประเมินตนเองหลังการเรียนว่ามีพัฒนาการเพิ่มขึ้นหรือไม่ โดยผู้เรียนได้ให้ความเห็นว่า แบบฝึกปฏิบัติช่วยทำให้นักเรียนประกอบการอบรมช่วยทำให้เข้าใจในบทเรียนยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.35$)

แผนการฝึกอบรม เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า พัฒนาขึ้นได้มุ่งสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและได้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยได้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม นักเรียนมีความสนุกสนานในการร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่พบว่า ผู้เรียนมีความเห็นว่ากิจกรรมที่มอบหมายมีความสนุกสนาน สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.55$)

ทั้งนี้การออกแบบชุดฝึกอบรมทางไกลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ออกแบบให้สอดคล้องกับหลักการตามทฤษฎีของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และ วาสนา ทวีกุลทรัพย์ (2540: 147) ให้แนวคิดในการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล ต้องสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและได้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้ (1) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระฉับกระเฉง (2) ผู้เรียนได้รับผลย้อนกลับและมีการชี้แนะแนวทางที่จะตรวจสอบคำตอบด้วยตนเอง (3) ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงทันที และ (4) ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปทีละน้อยตามลำดับขั้น

2.4 ความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า โดยภาพรวมมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$) ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นเพราะองค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกล มีกิจกรรมที่มอบหมายมีความสนุกสนาน สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.64$) และวีดิทัศน์ช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น เพราะวีดิทัศน์เป็นสื่อที่เป็นมัลติมีเดียในการนำเสนอเนื้อหาและเรื่องราวให้ความสมจริง

ด้านประโยชน์และความพึงพอใจ พบว่า จากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนนักเรียนได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างด้วยความกระตือรือร้น ซึ่งในประเด็นนี้ตรงกับผลการตอบแบบสอบถามของนักเรียนคือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นสูงสุด ได้แก่ นักเรียนสามารถนำความรู้จากชุดฝึกอบรมทางไกลไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขและป้องกันอุทกภัยน้ำป่าได้ ($\bar{X} = 4.60$)

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากการนำชุดฝึกอบรมไปใช้

จากการวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยที่จะช่วยให้การใช้ชุดฝึกอบรมทางไกลที่พัฒนาจากงานวิจัยในครั้งนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดดังนี้

1. เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านักเรียนใช้เวลาการเรียนรู้ไม่เท่ากัน บางเนื้อหาสาระใช้เวลาสั้น ส่วนบางเนื้อหาสาระใช้เวลาค่อนข้างมากโดยเฉพาะเนื้อหาในส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับอุทกภัยน้ำป่า ถึงแม้ว่าผู้วิจัยได้มีการจัดเรียงลำดับความยากง่ายของเนื้อหาตามความเหมาะสมไว้แล้ว ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดรูปหน้าในประมวลสาระโดยควรเพิ่มให้มีรูปภาพสวยงามประกอบ ทำให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาเนื้อหาอย่างเต็มที่

2. นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา มีความกระตือรือร้นสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

ประเภทเกมส์ ดังนั้นในการนำชุดฝึกอบรมทางไกลไปใช้จึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีการเล่นเกมส์ หรือบทบาทสมมุติเกี่ยวกับเรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนาน สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. เนื่องจากสื่อที่ใช้ในชุดฝึกอบรมทางไกลประกอบด้วยประมวลสาระ และแบบฝึกปฏิบัติ ดังนั้นควรอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าการบันทึกกิจกรรมให้บันทึกลงในแบบฝึกปฏิบัติ เพราะผู้เรียนบางคนยังมีความสับสนโดยบันทึกกิจกรรมลงในประมวลสาระ

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องอุทกภัยจากน้ำป่า เป็นชุดฝึกอบรมทางไกลที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรม เรื่อง อุทกภัยจากน้ำป่า ในระดับมาก ดังนั้นจึงควรนำชุดฝึกอบรมทางไกลไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย เพื่อศึกษาดูผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหรือไม่

2. จากการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนกับชุดฝึกอบรมทางไกลในครั้งนี้ ได้มีการฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอบรม และผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่มอบหมายให้และมีความสุขสนุกสนาน เพราะนักเรียนทราบว่าสามารถนำปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมแบบกลุ่มเพื่อนักเรียนจะได้รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานเป็นกลุ่ม

